

- підліткового та юнацького віку : метод. посіб. / за заг. ред. М. Й. Боришевського. – К., 2010. – С. 7–32.
4. Брудный А. А. Психологическая герменевтика : учеб. пособие. – А. А. Брудный. – М. : Лабиринт, 1998. – 336 с.
 5. Василюк Ф. Е. Психология переживания: анализ преодоления критических ситуаций / Ф. Е. Василюк. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
 6. Додонов Б. И. Эмоция как ценность / Б. И. Додонов. – М. : Политиздат, 1978. – 272 с.
 7. Дьяконов Г. В. Основы диалогического подхода в психологической науке и практике / Г. В. Дьяконов. – Кировоград : РИО КГПУ им. В. Винниченко, 2007. – 847 с.
 8. Изард К. Психология эмоций / К. Изард ; пер. с англ. – С. Пб. : Питер, 1999. – 464 с.
 9. Ковалев Г. А. Три парадигмы в психологии – три стратегии психологического воздействия / Г. А. Ковалев // Вопросы психологии, – 1987. – С. 41–49.
 10. Колісник О. П. Психологія діалогу і світ людини / Колісник О. П. // Збірник наукових праць Кіровоградського державного педагогічного ун-ту ім. Володимира Винниченка / за ред. С. Д. Максименка, Г. В. Дьяконова. – Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2012. – Т. 1. – С. 89–102.
 11. Копьев А. Ф. Диалогический подход в консультировании и вопросы психологической клиники / А. Ф. Копьев // Московский психотерапевтический журнал. – 1992. – № 1. – С. 31–48.
 12. Помиткин Е. О. Психологія духовного розвитку особистості / Е. О. Помиткин. – К. : Наш час, 2005. – 276 с.
 13. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн ; отв. ред. Е. В. Шорохова. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
 14. Савчин М. В. Духовна парадигма психології / М. В. Савчин. – К. : Академвидав, 2013. – 250 с.
 15. Ухтомский А. А. Интуиция совести / А. А. Ухтомский. – С. Пб. : Петербургский писатель, 1996. – 250 с.
 16. Франк С. Л. Духовные основы общества / С. Л. Франк. – М. : Республика, 1992. – 511 с.
 17. Франкл В. Доктор и душа / В. Франкл. – Санкт-Петербург : Ювента, 1997. – 288 с.
 18. Флоренская Т. А. Диалог в практической психологии: наука о душе / Т. А. Флоренская. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 208 с.
 19. Флоренский П. А. Столп и утверждение истины : у 3 т. / П. А. Флоренский. – М. : Правда, 1991.

УДК 159.923.2

Наталія Орішко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються теоретико-методологічні основи дослідження проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості. У процесі аналізу наявних підходів зарубіжних і вітчизняних дослідників розкривається сутність, зміст, головні ознаки й психологічні аспекти поняття «індивідуальна стратегія самовдосконалення», виділяється її структура, типологія та ієрархічні рівні організації. З'ясовуються основні чинники, що вирішальним чином впливають на формування індивідуальної стратегії самовдосконалення як одного зі способів оптимізації ефективності його здійснення на шляху до особистісної самореалізації.

Ключові слова: самовдосконалення, самозміна, самореалізація, самотворення, самосвідомість, індивідуальна стратегія.

The article examines the theoretical and methodological bases of research of the problem of individual strategies of self-improvement of personality. During the analysis of existing approaches to foreign and domestic researchers, the essence, content, the basic features and psychological aspects of the concept of «individual strategy of self-improvement», was revealed; its structure, typology and hierarchical levels of the organization, was allocated. The main factors that have a significant impact on the formation of individual strategies of self-improvement as one of the ways to optimize the effectiveness of its implementation on the path to personal self-realization, was clarified.

Keywords: self-improvement, self-transformation, self-realization, self-creation, self-consciousness, individual strategy.

Актуальність проблеми. Значні трансформаційні тенденції сучасного суспільства ставлять перед особистістю низку складних завдань, налаштовуючи її на пошук ефективних способів їхнього вирішення. Успішність адаптації до нелегких життєвих умов значною мірою залежить від рівня морального, інтелектуального й духовного розвитку особистості, а також від міри її власної активності, спрямованої на покращення індивідуальних показників та досягнень у різних сферах життєдіяльності шляхом постійної самозміни. Одним з найефективніших шляхів до такої самозміни є самовдосконалення як усвідомлений, цілеспрямований, багатоаспектний, поетапний процес оптимізації індивідуально-психологічних характеристик особистості, одна з важливих складових її духовності й загального самотворення.

Однак універсальної програми самовдосконалення не існує, адже кожна особистість є унікальною, відмінною за багатьма психологічними параметрами. Постає необхідність вивчення індивідуальних, тобто специфічних для певної особистості, стратегій здійснення цього процесу. Тому важливим й актуальним завданням сучасної психолого-педагогічної науки є розробка ґрунтовних наукових теоретико-методологічних підходів дослідження індивідуальних стратегій самовдосконалення з перспективою створення рекомендацій і технологій психологічної допомоги щодо оптимальної індивідуальної програми його здійснення для кожної окремо взятої особистості.

Аналіз наукових досліджень і публікацій дозволяє констатувати наявність лише часткових спроб вивчення проблеми визначення індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості. Переважна більшість досліджень розкриває цю проблему в контексті аналізу суміжних самотворчих процесів. Зокрема, теоретичним і практичним питанням проблеми індивідуальних стратегій самовиховання й самореалізації присвячені роботи зарубіжних (Дж.Гордон, Р.Інваген, Х.Ліндеман, А.Маслоу, К.Роджерс, Д.Стенлі, Е. Шостром, Г. Шульц, Л. Х'єлл) та радянських авторів (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, А.А.Гусейнов, Ю.М.Іванов, В.Л.Леві, Ю.В.Пахомов, Н.В.Цзен та ін.).

У працях російських і вітчизняних науковців вивчення проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості часто звужується до розгляду в контексті професійної діяльності – до розробки на теоретико-методологічному рівні стратегій самовдосконалення в конкретній галузі або професії

(зазвичай психологічного та педагогічного профілю). Зокрема розкриттю зазначених аспектів цієї проблеми присвятили свої наукові праці дослідники І.Д.Бех, О.В.Варфоломеева, Н.Ю.Волянюк, Б.З.Вульфів, С.В.Єрегіна, В.П.Зінченко, О.Ф.Кошопал, Л.В.Куликов, В.О.Сластьонін, І.Д.Свищев, І.В.Склярєнко, С.М.Слободіна, С.М.Філімонова та ін. У дослідженнях згаданих авторів велике значення надається необхідності формування індивідуального стилю професійно-практичної самореалізації фахівця, яка є основною соціальною детермінантою процесу його самовдосконалення в цілому.

Дотичними до проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення є праці плеяди сучасного покоління російських (В.В.Дмитренко, Ю.М.Долгов, В.В.Торгонський, О.Г.Холодкова) та українських (М.Й.Боришевський, О.М.Єракторіна, О.Л.Зирянова, С.Б.Кузікова, Л.М.Смалиус, Г.Г.Цветкова) дослідників. У роботах вищезгаданих авторів індивідуальні стратегії самовдосконалення не є самостійним предметом дослідження, а певні індивідуальні особливості розглядаються як чинники, стильові ознаки процесу самотворення.

Таким чином, результат аналізу психологічної літератури дає нам змогу констатувати той факт, що питання детального, ґрунтового вивчення й розробки ефективної моделі індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості залишається відкритим, і наша спроба вирішення цієї проблеми є особливо доцільною й актуальною.

Метою нашої статті є розгляд та аналіз теоретико-методологічних засад проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості.

Виклад основного матеріалу. У результаті теоретичного аналізу проблеми самовдосконалення особистості нами було встановлено, що, окрім потребно-мотиваційних складових, основними індивідуально-психологічними параметрами, які детермінують здійснення цього процесу, є особливості характеру та складові самосвідомості особистості (самооцінка, Я-концепція й рівень домагань). Зазначені параметри здійснюють суттєвий вплив на зміст багатьох аспектів поведінки й діяльності особистості, визначаючи якість, увесь хід та кінцевий результат її роботи із власного вдосконалення [5]. Саме дані індивідуально-психологічні особливості, на нашу думку, і зумовлюють специфіку стратегії самовдосконалення, яка значним чином оптимізує ефективність його здійснення на шляху до особистісної самореалізації.

Аналіз психологічної літератури стосовно проблеми визначення індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості продемонстрував наявність лише часткових спроб її розробки. У радянській психологічній науці основна увага приділялася вивченню питань життєвої стратегії людини як суб'єкта пізнання, спілкування, праці та її діяльнісній сутності. Зокрема, П.К.Анохін, М.О.Бернштейн, Н.Вінер, К.Прибрам розглядають індивідуальну стратегію як спонукально-регуляторний аспект діяльності, що існує у формі програмованої моделі майбутнього, яка визначає можливість усвідомлення індивідом мети й способів її досягнення [9]. Тобто основою побудови стратегій реалізації діяльності вважався закріплений у свідомості досвід її здійснення у співвідношенні з конкретною ситуацією. На нашу думку, такий підхід розкриває сутність індивідуальної стратегії більше з позиції фізіологічного, умовно-рефлекторного меха-

нізму її утворення, відсуваючи на другий план урахування впливу індивідуально-психологічних особливостей і структурних особистісних компонентів.

Досить цікавим чином, на наш погляд, досліджувану проблему розкрито в ідеях К.О.Абульханової-Славської. Під загальним поняттям «стратегія» дослідниця розуміє усвідомлюваний вибір стильових і змістових характеристик діяльності, зумовлений ситуативними особливостями й особистісними уподобаннями. Поняття «індивідуальна стратегія» тісно пов'язувалося з розробленим нею терміном «стратегія життя», тобто принциповою, реалізованою в різних життєвих обставинах здатністю особистості до поєднання своєї індивідуальності з життєвими умовами, до її відтворення й розвитку [1].

Розгляд проблеми індивідуальної стратегії знайшов відображення й серед концепцій сучасних дослідників. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує той факт, що, окрім загальних поглядів стосовно сутності й змісту індивідуальних стратегій, деякі автори запропонували варіанти їх структури та ієрархічних рівнів організації.

Найбільш повне й точне, на наш погляд, сутність і зміст цієї проблеми розкрила Г.С. Подопрігора. Дослідниця визначає індивідуальну стратегію як провідну форму самотворення особистості, яка включає в себе усвідомлену, мотивовану єдність і взаємодію мети, засобів і результату, що визначає її активність, соціальний інтерес і стиль життєдіяльності [6].

На основі узагальнення концепцій ряду дослідників, досить повну структуру поняття «індивідуальна стратегія» представлено М.В.Барною. На думку дослідниці, ця структура включає такі компоненти: 1) цілісне уявлення про ситуацію, що дозволяє орієнтуватися на перспективу, прогнозувати подальший розвиток явища, враховувати суттєві й несуттєві його чинники; 2) порівняння такої ситуації з іншими обставинами; її аналіз, узагальнення й конкретизація в рамках прийняття стратегічного рішення; 3) уміння концентруватися на проблемі, адекватно реагувати на впливи оточення, самостійно приймати рішення; 4) прагнення мобілізувати інтелект і творчі здібності на ефективне проведення стратегічної лінії, уміння знаходити внутрішні ресурси особистісної структури для самореалізації; 5) здатність розробляти індивідуальну траєкторію змін особистісної структури, виходячи з конкретної ситуації, прийнятного вибору дій і застосовуючи найбільш ефективні методи й прийоми самотворення; 6) готовність коригувати індивідуальну стратегію залежно від змін зовнішніх обставин середовища й особистісних орієнтацій; 7) здатність особистості застосовувати індивідуальну стратегію в практиці самореалізації й самовдосконалення як тактику дій [2].

Досить вагомий, на наш погляд, внесок у розгляд проблеми індивідуальних стратегій та їх типологізації здійснено російськими дослідниками Ю.М.Долговим і Т.М.Смотровою. Окрім загального розгляду поняття «життєва стратегія», під яким вони розуміють динамічну систему уявлень особистості про майбутнє, що реалізується в повсякденній поведінці за допомогою відповідних засобів і ресурсів, вона на основі детального аналізу концепцій інших науковців, зокрема В.І.Ковальова, Н.Ф.Наумової, Ю.М.Резніка, Н.М.Федотової, Ш.Бюллер, Дж.Коулмена, Р.Мертон та ін. здійснили спробу систематизації підстав, за якими можливо

класифікувати життєві стратегії. Серед них виділено такі: 1) за ступенем усвідомлення індивідом – свідомі й несвідомі; 2) за спрямованістю змін, що відбуваються в індивіді, – прогресивні, регресивні (конструктивні, деструктивні); 3) за проявом активності – активні, реактивно-адаптивні, пасивні; 4) за локусом контролю – екстернальні, інтернальні; 5) за способом сприйняття умов життя – гедоністичні та засновані на почутті обов'язку, відповідальності; 6) за ступенем збігу із цілями й завданнями суспільства – просоціальні, асоціальні та антисоціальні; 7) за ступенем реалізації – ефективні, малоефективні та неефективні; 8) за характером і способом самореалізації – стратегії самоактуалізації та маніпуляції; 9) за характером співвідношення емоційності й раціональності – афективні, когнітивні; 10) за пріоритетністю в соціальному обміні – такі, що привласнюють, віддають або збалансовані (гармонійні); 11) за наявністю елемента творчості – креативні (творчі) і повсякденні (або стратегії виживання); 12) за типом активності – успіху, благополуччя та самореалізації; 13) за «базисними тенденціями» – задоволення потреб, адаптивного самообмеження, творчої експансії та встановлення внутрішньої гармонії; 14) за цілями й засобами – підпорядкування, інновації, ритуалізму, ретретизму, заколоту; 15) за типом особистісної організації часу й ставлення до нього – буденна, функціонально-дієва, споглядально-рефлексивна й творчо-перетворююча стратегії життя особистості; 16) за типом пристосування до мінливого зовнішнього соціального середовища: дві пасивні – рефлексивно-запізнююча й помірно-пристосувальна; три активні – кар'єрна, інструментальна, кримінальна; 17) за ступенем афіліації – індивідуальна та колективістська [3].

Узагальнюючи розглянуті підходи, можемо констатувати, що індивідуальна стратегія відображає міру усвідомлення людиною власної індивідуальності, акумулює в єдине ціле всі індивідуально-психологічні та особистісні особливості, спроектовуючи специфіку їхнього функціонування на перспективу досягнення бажаного образу «Я».

Що стосується конкретних різновидів індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості, проблема їх визначення й розробки має, на жаль, лише часткову представленість у роботах сучасних вітчизняних науковців. У більшості досліджень проблеми самовдосконалення як одного з різновидів самотворення особистості (зокрема в М.Й.Боришевського, О.М.Єрахторіної, О.Л.Зирянової, С.Б.Кузікової, Г.Г.Цветкової та ін.) у процесі аналізу ними прикладного питання визначення його індивідуальних стратегій досить авторитетними є ідеї вже згадуваної нами дослідниці К.О.Абульханової-Славської, на значній частині з яких базуються окремі аспекти і їхніх власних концепцій. Основними чинниками, що здійснюють суттєвий вплив на формування індивідуальної стратегії, дослідниця вважає життєву позицію людини, сукупність її цілей і завдань; серед факторів негативного впливу – примітивність та звуженість змісту зазначених параметрів, відсутність життєвих перспектив, нестійкість життєвої позиції, уникання проблемності, гіперконсервативність. Індивідуальна стратегія допомагає розкрити можливості для подальшого розширення життєвих можливостей, виявляти й зберігати послідовність життєвої лінії. Використання даних про особливості функціонування індивідуально-психологічних характеристик сприяє можливості особистості будувати власну життєву стратегію [1].

К.О.Абульханова-Славська запропонувала чотири загальні варіанти індивідуальних стратегій: 1) «стратегія обліку наявних можливостей» – вибір найбільш адекватних режимів і ситуацій прояву активності й уникання важких режимів відповідно до власних індивідуальних особливостей; 2) «стратегія розвитку й вдосконалення психічних можливостей» – не просто врахування індивідуально-психологічних особливостей, а й здатність до раціональної їх організації та взаємодії в умовах поступового ускладнення режимів роботи або загальної активності; 3) «стратегія уникнення» – відмова від неадекватних для себе умов, важких ситуацій, видів роботи, спілкування тощо; 4) «стратегія використання наявного» – виявлення й оптимальне застосування найбільш розвинених індивідуальних властивостей.

Отже, в основу виділення індивідуальних стратегій дослідницею покладено врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості й вибір найбільш адекватних режимів прояву активності. Що стосується можливості застосування зазначених варіантів стосовно побудови індивідуальних стратегій самовдосконалення, то, на наш погляд, найоптимальнішими з них є другий і четвертий, оскільки основний акцент у них робиться на необхідності прояву власної активності особистості з раціональним задіянням найбільш розвинутих індивідуально-психологічних параметрів, внутрішніх потенціалів і ресурсів. Перший же та другий варіанти вважаємо малоєфективними, адже в них особистості відводиться пасивна, споглядальницька, навіть уникаюча роль. Але ж самовдосконалення, як і будь-який з інших різновидів самотворчих процесів, передбачає передусім прояв саме активної ролі особистості протягом усіх етапів його реалізації.

Цікавий погляд на проблему індивідуальних стратегій представили Ф.Александр та С.Т.Посохова. Дослідники розглядають індивідуальні стратегії в контексті адаптивних механізмів, наголошуючи на необхідності вибору між двома з них при посиленні вимог соціального середовища щодо адаптивних можливостей організму. Перша стратегія забезпечує збереження психічного й фізіологічного гомеостазу за рахунок відмови від досягнення значущих результатів; друга забезпечує досягнення результатів ціною наростання психічної напруженості й психосоматичних змін [9]. Конфлікт, що розгортається в рамках другого варіанта стратегій, на думку дослідників і на нашу думку, може призвести до порушень адекватності адаптаційного процесу й до наростання психоемоційного стресу. Саме в такій ситуації, коли ціна адаптації висока й виникає перенапруження фізіологічних механізмів, зростає роль психічних та індивідуально-психологічних механізмів, спрямованих на мінімізацію фізіологічних реакцій шляхом формування стратегій стрес-уникаючої поведінки.

Подібний підхід стосовно проблеми типологізації індивідуальних стратегій на основі адаптаційних механізмів запропоновано Н.Ф.Наумовою. Дослідниця виокремлює три типи стратегій залежно від соціальних та особистісних функцій особистості в суспільстві: 1) стратегія успішної зовнішньої адаптації – орієнтована на найближче майбутнє, ідентифікація спрямована на первинні (сім'я й близьке оточення) і професійні групи; 2) стратегія ефективної внутрішньої адаптації – орієнтована на минуле й віддалене майбутнє, ідентифікація

спрямована на великі групи; 3) стратегія виживання – характеризується невисоким статусом індивіда, який ідентифікує себе з групами людей схожої долі [4].

На противагу «адаптаційним» підходам розглянутих дослідників, ще один, досить цікавий, на наш погляд, підхід запропонували Ю.М.Резнік та Є.О.Смирнов, де в основу типологізації індивідуальних стратегій покладається позиція, яку займає особистість стосовно свого власного життя, і пов'язана із цим процесом її власна активність. Дослідники вважають, що кожна людина у своїй життєдіяльності може займати три різні, хоча й взаємопов'язані позиції: 1) «мати» (рецептивна активність, спрямована на придбання); 2) «досягати» (мотиваційна активність, спрямована на досягнення); 3) «бути» (творча або «екзистенціальна» активність).

Згідно з авторами, перший тип активності є основою стратегії життєвого благополуччя, другий тип виступає передумовою стратегії життєвого успіху і третій тип передбачає активність, характерну для стратегії самореалізації особистості [7]. На нашу думку, поєднання й раціональне комбінування окремих змістових елементів усіх трьох типів стратегій найоптимальнішим чином сприятиме ефективному здійсненню процесу самовдосконалення.

Отже, усі проаналізовані нами підходи щодо розкриття проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення можемо умовно поділити на 4 основних: 1) структурно-ієрархічний (Г.С.Подопригора, М.В.Барна, Ю.М.Долгов, Т.М.Смотров), в яких індивідуальні стратегії визначаються як один із перспективних шляхів до самореалізації особистості й основна увага фокусується на виділенні їх структурних складових та ієрархічних рівнів організації; 2) адаптаційний (Ф.Александр, С.Т.Посохова), де індивідуальні стратегії виступають механізмом пристосування особистості до змін та впливів навколишнього середовища; 3) позиційний (Ю.М.Резнік, Є.О.Смирнов), у якому індивідуальні стратегії розглядаються через призму домінуючих позицій особистості стосовно власної життєдіяльності; 4) типологічний (К.О.Абульханова-Славська), що наголошує на необхідності проектування індивідуальних стратегій з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості.

Висновки. Таким чином, стратегія самовдосконалення передбачає суто індивідуальну, тобто розроблену під кожну унікальну особистість, програму, спрямовану на процес оптимізації показників успішності її розвитку й досягнень як в окремих сферах, так й у загальній життєдіяльності в цілому. Виділені нами порівняно небагаточисленні, але досить специфічні й змістовні теоретико-методологічні дослідницькі підходи (структурно-ієрархічний, адаптаційний, позиційний і типологічний) демонструють складність та багатоаспектність проблеми вивчення індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості.

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Барна М. В. Структура стратегії самореалізації особистості / М. В. Барна // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2011. – С. 115–122.

3. Долгов Ю. Н. Типология жизненных стратегий личности / Ю. Н. Долгов, Т. Н. Смотров // Материалы международной заочной научно-практической конференции [«Проблемы и перспективы развития педагогики и психологии»] (Новосибирск, 24 окт. 2011 г.). – Новосибирск : Сибирская ассоциация консультантов, 2011. – № 5 (20). – С. 118–126.
4. Наумова Н. Ф. Жизненная стратегия человека в переходном обществе / Н. Ф. Наумова // Социологический журнал. – 1995. – № 2. – С. 15–20.
5. Орішко Н. К. Індивідуально-психологічні та особистісні чинники самовдосконалення в юнацькому віці / Н. К. Орішко // Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XV, ч. 2. – К., 2013. – С. 156–167.
6. Подопригора А. С. Социально-философский анализ индивидуальных стратегий человека : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 / А. С. Подопригора ; [Донской гос. техн. ун-т]. – Ростов н/Д, 2002. – 29 с.
7. Резник Ю. М. Жизненные стратегии личности (опыт комплексного анализа) / Резник Ю. М., Смирнов Е. А. – М. : Ин-т человека РАН, Независимый ин-т гражданского общества, 2002. – С. 173–174.
8. Фризен М. А. Психологическая сущность и детерминанты саморазвития личности / М. А. Фризен // Вестник КРАУНЦ : Гуманитарные науки. – Петропавловск-Камчатский : Камчатский государственный университет им. В. Беринга, 2011. – № 2 (18). – С. 24–33.
9. Холодкова О. Г. Теоретические проблемы исследования стремления к самосовершенствованию / О. Г. Холодкова // Педагогический университетский вестник Алтая. – Барнаул, 2010. – № 4. – С. 114–120.

УДК 159.293

Олена Пенькова

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ

У статті розглядається проблема становлення процесу самовдосконалення та простежується його взаємозв'язок із цінностями особистості. Аналізуються концептуальні підходи у визначенні психологічного змісту феномену самовдосконалення школярів; виокремлюються психолого-педагогічні детермінанти; обґрунтовуються основні умови його формування.

Ключові слова: самовдосконалення, духовність, соціальне середовище.

In the article it is considered the problem of formation the process of self-improvement and it is traced its relationship with values of an individual. Conceptual approaches in determining psychological content of phenomenon of self-improvement of schoolchildren are analyzed; psychological and pedagogical determinants are displayed; basic conditions for its formation are substantiated.

Keywords: self-improvement, spirituality, social environment.

Постановка проблеми. У процесі розвитку свідомості й самосвідомості особистість формує, розвиває, удосконалює свою діяльнісну сутність відносно себе через вплив на середовище і навпаки. Тому самовдосконалення розглядається як взаємодія суб'єкта із соціальним оточенням: у спілкуванні засвоюються форми, види й критерії оцінок, в індивідуальному досвіді відбувається їх